

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-105>

УДК 332.146.2:338.48:657.4

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ РЕГІОНІВ В КОНТЕКСТІ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО ТА ВІДПОВІДАЛЬНОГО СПОЖИВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ: ЕКОЛОГІЯ, ЕКОНОМІКА ТА СОЦІУМ

RESILIENCE OF REGIONS IN THE CONTEXT OF ACHIEVING SUSTAINABLE AND RESPONSIBLE CONSUMPTION OF TOURISM RESOURCES: ECOLOGY, ECONOMY, AND SOCIETY

Данилишин Богдан Михайлович

доктор економічних наук, професор, академік НАН України,
завідувач кафедри регіоналістики і туризму,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4058-1191>

Пилипів Віталій Володимирович

доктор економічних наук, професор,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5887-3897>

Обиход Ганна Олександрівна

доктор економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3201-6803>

Danylyshyn Bohdan, Pylypiv Vitalii, Obykhod Hanna
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Стаття присвячена актуалізації концепції резильєнтності для територій та громад в контексті здійснення туристичної діяльності. Встановлено, що резильєнтність передбачає здатність системи адаптуватися до змін та відновлювати свою стабільність, тому вона є важливою в контексті сталого споживання ресурсів території для туристичних цілей. Останнє також стає актуальним в умовах різних змін (ризиків), зокрема післявоєнної відбудови території. Доведено, що резильєнтність регіонів має забезпечити соціо-еколого-економічний баланс, який сприяє стійкому розвитку та екологізації. Обґрунтовано, що сучасний менеджмент туризму, заснований на лінійних підходах, не завжди враховує складність взаємодії різних факторів розвитку на різних рівнях (локальний, регіональний, національний) і це може як обмежити ефективність управління туристичними ресурсами, так і перешкоджатиме резильєнтному відновленню. Перспективним визначено завдання пошуку нових моделей для інтеграції екологічної безпеки громади та соціально-економічного розвитку для реалізації цілей сталого туризму.

Ключові слова: регіональний туризм, резильєнтність туризму, сталий розвиток, соціо-еколого-економічна стійкість громади, екологічні ризики, соціо-еколого-економічні ресурси території.

The research found that the concept of resilience is an important tool in understanding and ensuring the sustainability of systems at various levels, including economic, social and environmental. The resilience of territories and communities in the context of tourism is of particular importance, as it provides a balance between the development of the tourism industry and the preservation of environmental stability, social justice and economic benefits. It has been proven that in the context of constant changes associated with the transformation of property

relations, global challenges and risks, the importance of resilience becomes critical. Tourism, as one of the most important sectors of the economy, can contribute to the development of regions, but for this it is necessary to ensure a sustainable approach to the use of resources, which includes environmental safety, effective management and human resource development. Given these factors, the development of territorial resilience is recognized as the basis for sustainable consumption of tourism resources. At the same time, it was found that insufficient attention to the connection between environmental security and socio-economic development leads to risks of inefficient use of resources and threats to the sustainability of local communities. The relevance of this topic is increasing in the context of global changes, such as climate change, war, epidemics, which threaten the stability of economic and social systems, especially in the context of recovery from crisis situations. To achieve sustainable development goals, it is necessary to take into account the interrelationship of the environmental, economic and social spheres, developing effective strategies for the development of tourism activities within the regions. In the future, it remains important to take into account risks, identify internal sources of resilience and find ways to adapt, which is the basis for the development of resilient territories. With the help of comprehensive tools based on the assessment of local resources, social norms and economic capital, it is possible to create conditions for sustainable development of communities. This allows not only to prevent negative consequences, but also to create opportunities for positive economic, social and environmental impact on regions with tourism potential. Given the current challenges, such approaches are necessary for achieving success in the field of sustainable tourism and efficient use of resources.

Keywords: regional tourism, tourism resilience, sustainable development, socio-ecological-economic sustainability of the community, environmental risks, socio-ecological-economic resources of the territory.

Постановка проблеми. Концепція резилієнтності передбачає досягнення гнучкості, адаптивно специфічної властивості системи повертатися до стабільного стану після проходження точок біфуркації; здатність її до відновлення через власні ресурси та фактори розвитку. За цих умов стале споживання ресурсів території з туристичною метою в умовах трансформації відносин власності і системи повоєнної безпеки займає особливе, домінуюче місце, оскільки не лише суттєво впливає на регулювання процесу використання цих ресурсів, але й сприяє екологізації простору життєдіяльності, досягнення потенціалу самовідтворення (відновлення) національної соціо-еколого-економічної системи, з урахуванням неминучості її змін під впливом зовнішніх викликів та ризиків. Резильєнтність регіонів в контексті досягнення цілей сталого та відповідального споживання туристичних ресурсів необхідно розглядати, насамперед, з точки зору соціо-економічного та екологічного балансів. Останнє важливо також в контексті досягнення цілей сталого розвитку територій та громад.

Традиційний менеджмент туризму спирається на вузький фокус, заснований на наукових підходах, які часто мають лінійну концепцію та прив'язані до регіональних особливостей територій і громад. Подібні підходи можуть призвести до певних обмежень у плануванні та повному розумінні того, як саме індустрія туризму працює в різних масштабах (від громади міста чи села – до національного рівня). Резильєнтність тут описує здатність системи туристичних ресурсів певного простору сприймати зміни та зберігати рівновагу.

У широкому понятті, спираючись на класичні підходи до резильєнтності, варто досліджувати її на перетині соціальних, економічних, інституційних та екологічних показників розвитку території. Також доцільно розглядати це поняття через призму ресурсів: земельних, водних, біологічних тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для України у повоєнний період відновлення буде вкрай важливо враховувати можливості резильєнтності територій та громад для усіх видів господарської діяльності, серед яких і туристична. Багато українських провідних науковців та дослідників вже звернулися до вивчення економічної та інших видів резильєнтності [1]. Більшість зарубіжних існуючих емпіричних досліджень, таких як у С. Девіс [2], вже давно розглядають регіональну резильєнтність та її роль у сталому розвитку територій і громад. З 2010-х років поняття резильєнтності все ширше застосовується у стратегічних документах міжнародних організацій як нове безпекове трактування для розвитку регіну. Так, резильєнтність була зазначена у Цілях сталого розвитку ООН до 2030 р., Паризькій угоді ООН щодо клімату 2015 р., документах НАТО. Сам термін використано як позначку нового підходу до забезпечення стійкості національних економік в умовах вступу світу в епоху складності, нелінійності та радикальної невизначеності.

Разом з тим, чимала кількість досліджень орієнтує нас на просторову прив'язку до громади та її ресурсів, де втілюється принцип надання населенню та системам кращої здатності справлятися з потрясіннями/стресами/втратами/збитками в процесі реалізації

господарської діяльності (споживання ресурсів, виробництво, туристична діяльність тощо) [3]. Але поряд із емпіричними дослідженнями вагомості набирають процеси розроблення та запровадження стратегій і планів досягнення резильєнтності інструментами прямої і непрямой дії як власне на ресурс, так і на простір [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одна з основних проблем, яка досі залишається невирішеною в дослідженні резильєнтності регіонів у контексті досягнення цілей сталого та відповідального споживання туристичних ресурсів, полягає в недостатньому врахуванні взаємозв'язку між екологічно безпечним соціо-економічним розвитком та реальними можливостями територій адаптуватися до змін. Попри визнання важливості інтегрованого підходу до розвитку територій, існує дефіцит точних методик і моделей для оцінки та прогнозування взаємодії між екологічними, економічними та соціальними складовими у межах реалізації туристичної діяльності на певній території. Це ускладнює процес формулювання ефективних стратегій, які б поєднували екологічну стійкість, економічну вигоду та соціальні переваги для громад різних рівнів: міської, сільської тощо. Також існують труднощі у визначенні комплексних, довгострокових показників ефективності таких процесів, багато регіонів відчувають брак ресурсів для проведення ефективних екологічних та економічних заходів для підтримання резильєнтності, що може призводити до нераціонального використання ресурсів, зниження якості навколишнього середовища та зростання соціальних нерівностей. Тому важливо розробити більш чіткі механізми для інтеграції екологічної безпеки в соціо-економічні стратегії розвитку туристичної діяльності, враховуючи специфіку кожної території та громади.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження резильєнтності регіонів в контексті досягнення цілей сталого та відповідального споживання туристичних ресурсів через призму екологічно безпечного соціо-економічного розвитку. Стале споживання ресурсів не втрачає своєї актуальності та гарантує, що туризм може розвиватися в умовах резильєнтності територій та громад, що доводять аналітичні дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з наукових напрямків, в рамках якого можливо обґрунтувати збалансований розвиток будь-якої території, від багатоміль-

йонного міста до руральної, в просторі та часі, є резильєнтність просторово-часових закономірностей взаємодії природи і суспільства. Об'єктом дослідження при цьому виступають складні системи – еколого-економіко-соціосистеми, направлені на вирішення певного господарського завдання. Дослідження резильєнтності в даному контексті виходять з того, що між природою і суспільством існують постійні протиріччя і завдання зводиться не стільки до пошуку причин протиріч, скільки до їх передбачення, зменшення і скорочення впливу. Таке трактування дозволяє об'єднати підходи як природних, гуманітарних, так і технічних дисциплін для вирішення практичних завдань містобудування, територіального планування та природокористування в межах територій та громад, включаючи збереження і поліпшення якості навколишнього середовища, підвищення естетики ландшафтів з подальшим залученням їх до туристичної діяльності.

Іншим перспективним напрямком в цій сфері дослідження є резильєнтна діагностика території – вивчення процесів інтеграції та синтезу екологічних, економічних і соціальних явищ. Цей напрямок передбачає дослідження простору як єдиного цілого, у всьому його різноманітті і взаємозалежності складових його компонентів і елементів. Проведення діагностики створює передумови для посилення процесів стійкості ландшафтів і об'єктів з метою досягнення збалансованого, безпечного розвитку території на довгострокову перспективу. Результати таких досліджень дозволяють обґрунтовано формулювати напрямки використання усієї палітри ресурсів з туристичною метою, реалізовувати містобудівну політику і забезпечувати високу якість середовища життя (рис. 1).

Наступною важливою категорією у дослідженні резильєнтності регіонів в контексті досягнення цілей сталого та відповідального споживання туристичних ресурсів є поняття ризику та загрози, котрі включають в себе негативний або небажаний результат, котрий суб'єкт туристичної діяльності не планує та не очікує [6]. Це може мати форму фактичної шкоди навколишньому середовищу, або виражатися у недосягненні цілей планування або невикористання найбільш економічно ефективних заходів для досягнення мети – використання потенціалу території без збереження умови сталості. Термін «ризик» у даному підході використовується для опису відсутності впевненості щодо чогось або когось. Ризику та загрози виникають щоразу,

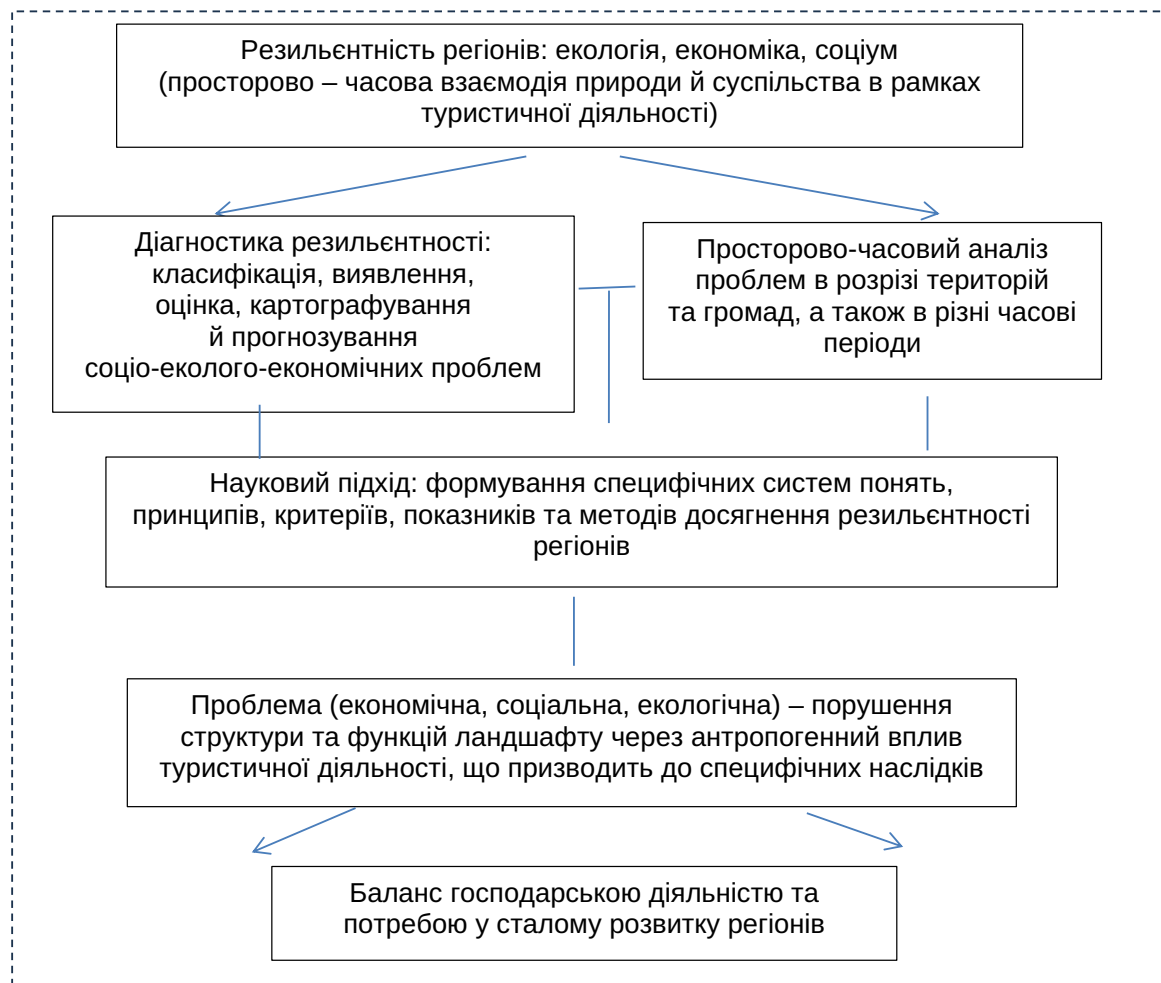

Рис. 1. Принципова схема структури резильєнтності регіонів: концептуальна модель територіальної взаємодії природи й суспільства

Джерело: авторська розробка на основі [4; 5]

коли є сумніви щодо події, частини інформації (результатів моніторингу) чи результатів процесу. Ризики у сфері резильєнтності регіонів можна розглядати з двох позицій: мінливість процесів (внутрішня мінливість); неповне знання, невизначеність інформації або її брак.

Внутрішня мінливість – це звичайні зміни у системі. У природно-ресурсній сфері певної території це стосується випадкових природних процесів; створених людиною (штучних) системах – невизначеність її поведінки. Якщо розглядати це у прив'язці до туристичних ресурсів, то мінливість може включати: зміну русла річки, що вважається випадковим процесом у часі; зміну властивостей земель, котрі вважаються випадковими тощо. Внутрішню мінливість іноді називають випадковим ризиком. Неповні знання, невизначеність інформації – це процеси, котрі не дають можливість у подальшому здійснювати оцінку ризиків, управління ризиками та реалізувати

комунікацію щодо ризиків [7]. В теорії просторового управління подібні ризики часто виникають при недостатньому розумінні ситуації в процесах просторового планування та використання ресурсів, коли громади не можуть повною мірою реалізувати своє право на ресурс через юридичні формальності або економічні ризики.

Формування ризику та процесів невизначеності під час формування резильєнтності регіонів відбувається через шість послідовних етапів. Ризикоутворюючі чинники першого рівня обумовлені особливостями ведення господарської діяльності, вони можуть спричинити соціо-еколого-економічні ризики, які призводять до шкоди довкіллю. Негативні зміни середовища, у свою чергу, є ризикоутворюючими факторами другого рівня для територій і громад. Вони провокують виникнення господарських ризиків для реципієнтів, діяльність яких залежить від стану природи та

економічного ризику цивільно-правової відповідальності, якщо в результаті зміни наслідків його діяльності у довіллі реципієнти зазнають збитків (рис. 2).

Принципово нові ризики, що виникають і реалізуються в сучасних інституціональних й соціально-політичних умовах (наприклад, поява нових видів туризму з опорою на ресурси громади у воєнний період – т.зв. темний туризм), та виклики для безпеки стають не лише об'єктом досліджень, але і постійними діючими чинниками життя людини, суспільства і держави. Методи аналізу й управління резильєнтністю за кількісними критеріями ризиків дають змогу сформувати єдину методологічну базу. При цьому під ризиками варто розуміти комплексні показники небезпек, загроз і викликів для екології, економіки та соціуму, виявлених через імовірність виникнення негативних, несприятливих, кризових і катастрофічних ситуацій в результаті споживання місцевих ресурсів з туристичною метою.

В цілому, резильєнтність не є новим об'єктом дослідження в економіці та в просторовому плануванні. Так, екологічні, економічні та соціальні аспекти цього процесу, з орієнтацією на ресурси регіону було досліджено у роботі [4]. Відмітимо, що авторами здійснено параметризацію резильєнтності навколишнього природного середовища до зовнішніх та внутрішніх змін. Оскільки не існує точних методів конвертування просторової інформації в скалярну і навпаки, дослідники послуговувались однією із найкращих методик Європейського Союзу щодо встановлення сталості території. Методика пропонує для такої роботи 8 системних секторів: освіта, економіка, екологія, політика та управління, охо-

рона здоров'я, інфраструктура, соціальна та культурна сфери, управління ризиками стихійними лихами. Враховуючи напрацювання вітчизняної дослідницької сфери та наявну статистичну інформацію, було розраховано резильєнтність для двох періодів: 2015 та 2020 років. На основі отриманих результатів було визначено регіони із високим (Закарпатська та Полтавська області, м. Київ) та низьким (Миколаївська, Хмельницька, Черкаська, Рівненська, Кіровоградська, Запорізька області) рівнем резильєнтності. Усі інші території розмістились відповідно у трьох середніх категоріях (достатній, помірний, критичний рівні) (рис. 3) [4].

Подібну оцінку резильєнтності регіонів в контексті досягнення цілей сталого та відповідального споживання туристичних ресурсів через призму екології, економіки та соціуму, що може бути закладена у стратегії відновлення та розвитку регіонів з туристичною метою, а також запобігання ризикам у цій сфері, можна вважати інтегральною частиною рішень про фінансове планування, інвестиції в основні виробничі засоби, інновації, людські ресурси тощо. Проте, в контексті поставленої мети деякі аспекти такого виду досліджень потребують уточнення. У контексті дослідження прийнятним можна вважати набір інструментів, розроблений міжнародною організацією допомоги GOAL, що входять до наступних блоків вимірювання рівня досягнення цілей сталого розвитку громад і територій [5]: (1) освіта, (2) економіка, (3) екологія, (4) політика та управління, (5) охорона здоров'я, (6) інфраструктура, (7) соціальна та культурна сфери, (8) управління ризиками стихійними лихами. Коли реалізуються некеровані ризики, їхній вплив залежить від стану цих

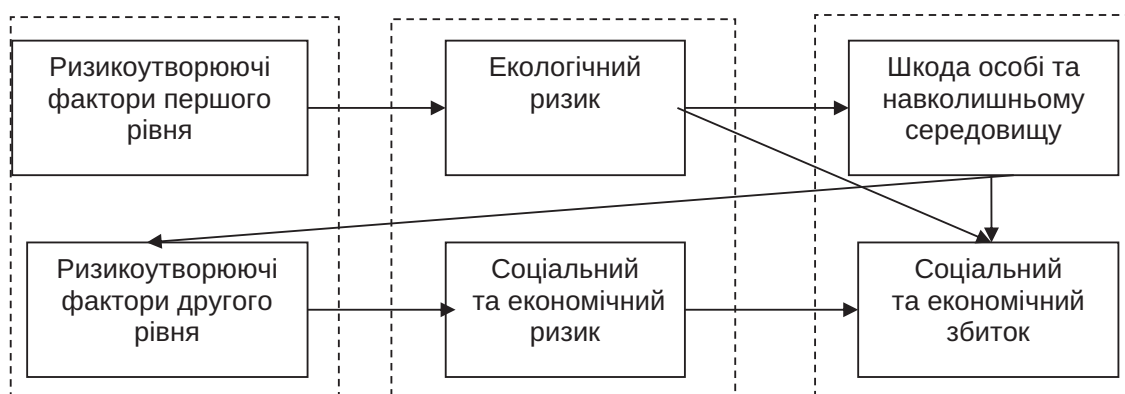

Рис. 2. Процес формування еколого-економічного ризику

Джерело: авторська розробка на основі [4; 5]

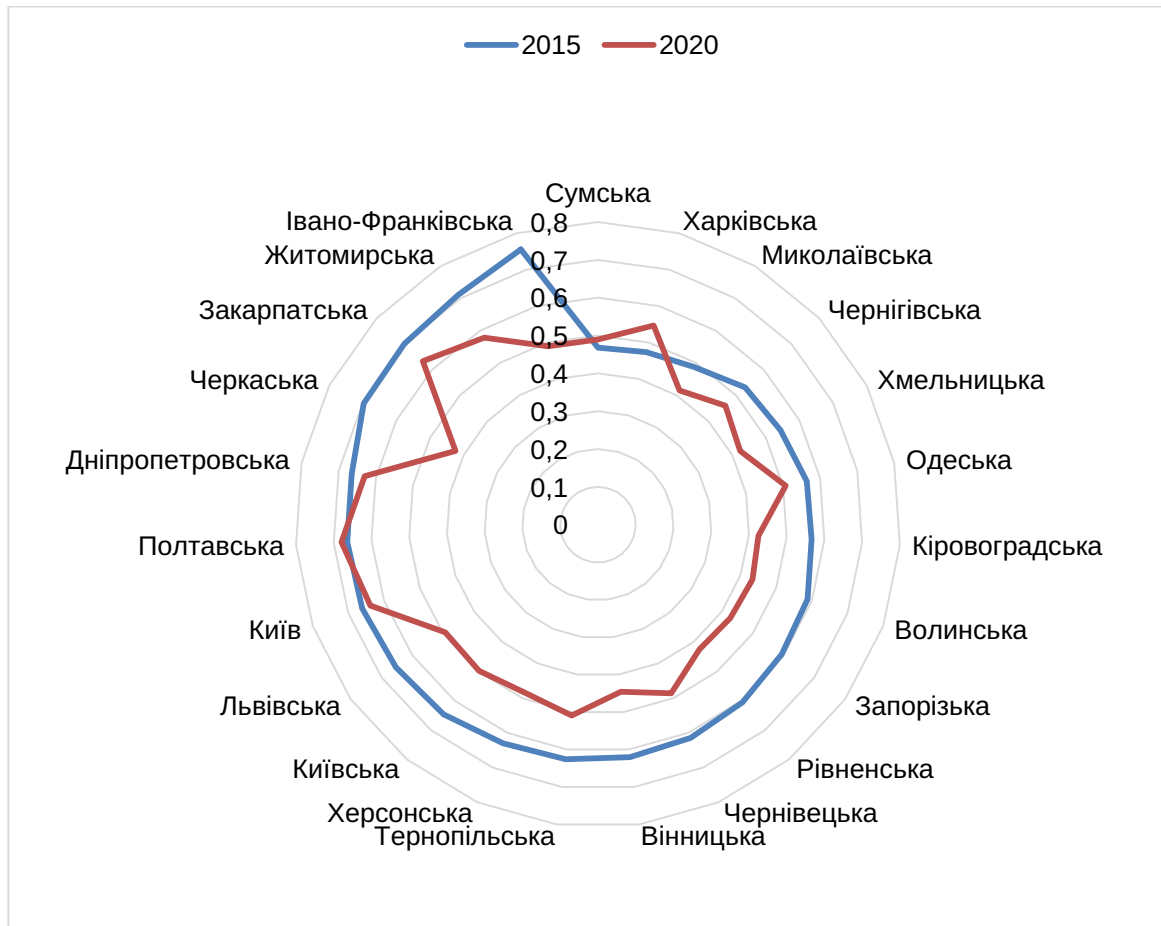

Рис. 3. Екологічна резилієнтність регіонів України (2015 та 2020 роки)

Джерело: авторська розробка на основі [4; 5; 8]

систем і вони можуть створювати цикли зворотного зв'язку, які впливають на ці системи та збільшують або зменшують резилієнтність. Окремі з них наведено у таблиці 1.

Для кожного показника пропонуються вказівки щодо рейтингу, де оцінювачі вказують резилієнтність регіону від 1 (мінімальна) до 5 (повна). Рейтинги враховують обізнаність, дії, комплексність і сталість діяльності громади: мінімальна резилієнтність: низьке усвідомлення проблем і відсутність дій; низька резилієнтність: певна обізнаність і мотивація, певна дія, але дія поетапна і короткострокова; середня резилієнтність: обізнаність і довгострокові дії, але вони не пов'язані з довгостроковою стратегією та/або не всі аспекти проблеми розглядаються (наприклад, сфера природокористування обмежується одним ресурсом); наближення до резилієнтності: дії є довгостроковими, пов'язані зі стратегією та стосуються основних аспектів проблеми, але все ще є недоліки в реалізації; резилієнтність: дії є довгостроковими, пов'язані зі страте-

гією, стосуються всіх аспектів проблеми, інтегровані в громаду та враховують усі наявні і доступні ресурсні складові.

Виходячи із результатів багаторічних досліджень інструментів та механізмів резилієнтності та з огляду на нові завдання в контексті досягнення цілей сталого та відповідального споживання туристичних ресурсів, вже зараз можна орієнтуватися на наступні блоки інструментів, які забезпечать стійкість та пройшли перевірку в окремих програмах підвищення резилієнтності громад і територій [10; 11].

1. Визначення та використання інструментів для виявлення внутрішніх джерел стійкості. Таким чином громади та території досягають ендогенної стійкості при повторних екзогенних кризових впливах.

2. Ідентифікація стану та пошук доступних джерел підтримання/набуття резилієнтності. Комплекс інструментів дає змогу відсканувати місцевий контекст, щоб визначити так звані осередки ефективності або випадки позитивних відхилень, а потім відтворити та

Таблиця 1

Компоненти резилієнтності регіонів та їх узгодження із секторами екологічної, економічної та соціальної стійкості

Сектор	Складові компоненти
Економічний та соціальний	Партнерство для резилієнтності Чи існують чіткі, узгоджені та стабільні партнерські стосунки між громадою та іншими учасниками процесу споживання ресурсу з туристичною метою: місцева влада, НУО, підприємства тощо у плані залучення ресурсів території чи громади
	Доступ до ринку продуктів харчування (продовольча безпека) Чи захищені логістичні мережі доставки продуктів, робочої сили та послуг від будь-яких надзвичайних ситуацій. Чи не створюють туристичні потоки додатковий тиск на продовольчу безпеку території чи громади
	Захист трудових ресурсів та їх безпека Чи достатньою мірою залучає туристична галузь місцеві трудові ресурси, чи підтримується їх кваліфікація
	Доступ до фінансів/інвестицій Чи існують доступні та гнучкі фінансові послуги (схеми заощаджень і кредитування, мікрофінансування), офіційні чи неофіційні інвестиційні надходження для розвитку туристичного бізнесу
	Захист місцевих доходів та активів Чи база активів домогосподарств (доходи, заощадження та конвертована власність) є достатньо великою та різноманітною, захищеною від будь-яких ризиків, зумовлених переорієнтуванням видів господарської діяльності на обслуговування туристичних потоків
	Соціальний захист Чи має громада доступ до неформальних і офіційних схем соціального захисту, які сприяють зниженню ризику втрат та відновленню території
Екологічний	Питання землеустрою та землекористування Чи враховує ризик ведення туристичної діяльності ступінь невизначення при прийнятті рішень щодо землекористування та управління земельними ресурсами
	Водна безпека та управління водними ресурсами громади Чи має громада доступ до достатньої кількості та якості води для побутових потреб та для забезпечення потреб туристів
	Стале управління природокористуванням Чи застосовує громада методи сталого управління процесами природокористування, які зменшують ризик впливу на довкілля, ландшафти
	Критична інфраструктура Чи критично важлива інфраструктура та базові послуги громади стійкі до впливу туристичних потоків (наприклад, розташовані в достатній кількості об'єкти ночівлі, харчування, розваг тощо)

Джерело: авторська розробка на основі [8; 9]

розширити те, що працює для використання в нових ситуаціях.

3. Оцінка та прийняття за основу місцевих соціальних норм та цінностей, способу життя та особливостей протіканні соціально-демографічних процесів, оскільки такі норми довговічні та зазвичай призначені для вирішення колективних проблем.

4. Визначення соціо-еколого-економічного капіталу громади чи території, вивчення її реакцій.

Висновки. У результаті досліджень було визначено важливість резилієнтності тери-

торій для досягнення цілей сталого та відповідального споживання туристичних ресурсів. Основною метою таких досліджень є зменшення впливу протиріч між природою та суспільством, що дозволяє створити стійкіші еколого-економічні та соціальні системи. Застосування інтегрованих підходів для діагностики територій допомагає виявити потенційні ризики та загрози, що можуть виникнути внаслідок впливу туристичних потоків, а також надає можливості для покращення управління ресурсами та збалансованого розвитку. Така стратегія сприяє інтеграції екологічних,

економічних та соціальних аспектів, що, в свою чергу, підвищує ефективність містобудування, природокористування та планування.

На перспективу важливим залишається врахування ризиків, визначення внутрішніх джерел стійкості та пошук способів адаптації, що є основою розвитку резильєнтних територій. За допомогою комплексних інструментів, які базуються на оцінці локальних ресурсів, соціальних норм та економічного капіталу,

можна створювати умови для сталого розвитку громад. Це дозволяє не лише запобігти негативним наслідкам, а й створювати можливості для позитивного економічного, соціального та екологічного впливу на регіони, які мають туристичний потенціал. З огляду на сучасні виклики, такі підходи є необхідними для досягнення успіху в галузі сталого туризму та ефективного використання ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пирожков С., Божок Є., Хамітов Н. Резильєнтність: Стратегія виживання в умовах гібридних загроз. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3265105-rezilentnist-strategia-vizivanna-v-umovah-gibridnih-zagroz.html>
2. Davies S. Regional resilience in the 2008–2010 downturn: comparative evidence from European countries. *Camb J Reg Econ Soc*. 2011. № 4 (3). P. 369–382.
3. Череватський Д.Ю. Резильєнтність економіки та економіка резильєнтності. *Економіка промисловості*. 2023. No 1. С. 31–39. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2023.01.031>
4. Інституційні інструменти ефективного природокористування: монографія / за наук. ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової. Київ : Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України, 2024. 186 с.
5. Хвесик, М., Обиход, Г., Мандзик, В. Інституційні інструменти забезпечення резильєнтності природно-ресурсного комплексу: безпековий аспект. *Економіка України*. 2024. 08 (753). С. 77–87. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.08.077>
6. Burger J., Gochfeld M., Kosson D.S., Brown K.G., Salisbury J.A., Jeitner C. Risk to ecological resources following remediation can be due mainly to increased resource value of successful restoration: A case study from the Department of Energy's Hanford Site. *Environmental Research*. 2020. Volume 186.
7. Valderrábano, M., Nelson, C., Nicholson, E., Etter, A. Using ecosystem risk assessment science in ecosystem restoration: A guide to applying the Red List of Ecosystems to ecosystem restoration. Gland, Switzerland: IUCN, 2021.
8. Хвесик, М., Бистряков, І., Клиновий, Д. Природні ресурси у фінансово-економічному забезпеченні розвитку об'єднаної територіальної громади (рекомендації для місцевих лідерів та керівників ОТГ). Київ : ДУ ІЕПСП НАН України, 2018. 36 с. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4593>
9. Хвесик, М., Бистряков, І., Обиход, Г. Економіка природокористування: глосарій основних термінів. 2-ге вид., доп. Київ : ДУ ІЕПСП НАН України, 2022. 118 с.
10. Ostrom, E. *Understanding Institutional Diversity*. Princeton: Princeton University Press, 2005.
11. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). *A systemic resilience approach to dealing with Covid-19 and future shocks*. Paris, April 2020.

REFERENCES:

1. Pirozhkov S., Bozhok Y., Khamitov N. (n.d.) Rezylientnist: Stratehiya vyzhyvannya v umovakh hibridnykh zahroz [Resilience: The Survival Strategy in the Context of Hybrid Threats]. Ukrinform. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3265105-rezilentnist-strategia-vizivanna-v-umovah-gibridnih-zagroz.html> (accessed December 14, 2025).
2. Davies S. (2011). Regional resilience in the 2008–2010 downturn: comparative evidence from European countries. *Camb J Reg Econ Soc*, 4(3), 369-382.
3. Cherevatskyi D. Y. (2023). Rezylientnist ekonomiky ta ekonomika rezylientnosti [Resilience of the Economy and the Economy of Resilience]. *Ekonomika promyslovosti*, no. 1, pp. 31–39. DOI: <http://doi.org/10.15407/econindustry2023.01.031> (in Ukrainian)
4. Instytutsiini instrumenty efektyvnoho pryrodokorystuvannya: monohrafiya [Institutional Tools for Effective Environmental Management: Monograph] / za nauk. red. ak. NAN Ukrainy E. M. Libanovoi. (2024). Kyiv: Instytut demohrafii ta problemm yakosti zhyttya Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 186 p. (in Ukrainian)
5. Khvesyk, M., Obikhod, H., Mandzyk, V. (2024). Instytutsiini instrumenty zabezpechennya rezylientnosti pryrodno-resursnoho kompleksu: bezpekovi aspekt [Institutional Tools for Ensuring Resilience of the Natural

Resource Complex: Security Aspect]. *Ekonomika Ukrainy*, 67(8), 77–87. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.08.077> (in Ukrainian)

6. Burger J., Gochfeld M., Kosson D.S., Brown K.G., Salisbury J.A., Jeitner C. (2020). Risk to ecological resources following remediation can be due mainly to increased resource value of successful restoration: A case study from the Department of Energy's Hanford Site. *Environmental Research*, Volume 186.

7. Valderrábano, M., Nelson, C., Nicholson, E., Etter, A., Carwardine, J., Hallett, J.G., McBreen, J., Botts, E. (2021). Using ecosystem risk assessment science in ecosystem restoration: A guide to applying the Red List of Ecosystems to ecosystem restoration. Gland, Switzerland: IUCN.

8. Khvesyuk, M., Bystrykov, I., Klynovyi, D. (2018). Pryrodni resursy u finansovo-ekonomichnomu zabezpechenni rozvytku obiednanoi terytorialnoi hromady (rekomentatsii dlya miscevykh lideriv ta kerivnykiv OTH) [Natural Resources in the Financial and Economic Support of the Development of the United Territorial Community (Recommendations for Local Leaders and Hromada Managers)]. Kyiv: DU IIEPSR NAN Ukrainy, 36 p. Available at: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4593> (in Ukrainian) (accessed December 14, 2020).

9. Khvesyuk, M., Bystrykov, I., Obikhod, H. (2022). Ekonomika pryrodokorystuvannya: hlosariy osnovnykh terminiv [Economics of Natural Resource Use: Glossary of Key Terms]. 2-he vyd., dop. Kyiv: DU IIEPSR NAN Ukrainy, 118 s. (in Ukrainian)

10. Ostrom, E. (2005). *Understanding Institutional Diversity*. Princeton: Princeton University Press.

11. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2020). *A systemic resilience approach to dealing with Covid-19 and future shocks*. Paris, April 2020.